
Krzysztof Jurek¹

Dialogiczne Towarzystwo Naukowe „Społeczeństwo i Polityka”

ORCID: 0000-0003-4154-6416

Lekcje obywatelskie jako współczesne narzędzie wspomagające partycypację lokalną wśród uczniów szkół średnich i podstawowych na terenie Krakowa

Wstęp

Współczesne społeczeństwa stoją przed wyzwaniem kształtowania aktywnych i świadomych obywateli, którzy rozumieją mechanizmy funkcjonowania państwa, angażują się w życie społeczne oraz podejmują decyzje wpływające na otaczającą ich rzeczywistość. W szczególności młodsze pokolenia, będące przyszłymi liderami i decydentami, powinny już od najmłodszych lat być świadome roli, jaką odgrywają w społeczności lokalnej oraz w strukturach państwowych. Jednym z kluczowych narzędzi wspomagających rozwój takiej postawy jest edukacja obywatelska, która ma na celu przybliżenie młodym pokoleniom istoty oraz znaczenia partycypacji w ujęciu lokalnym.

W kontekście Krakowa jako miasta o bogatej tradycji historycznej i kulturowej, a także dynamicznie rozwijającego się ośrodka życia społeczno-politycznego nauka o obywatelskości w szkołach średnich i podstawowych nabiera szczególnego znaczenia. Lekcje obywatelskie, obejmujące nie tylko teorię, ale i praktyczne działania, stają się współczesnym narzędziem wspierającym aktywną partycypację lokalną wśród młodych ludzi. Na zajęciach

¹ krzysztofjurek1@onet.pl

uczniowie zyskują nie tylko możliwość zapoznania się z podstawowymi zagadnieniami dotyczącymi prawa, demokracji czy zasad funkcjonowania samorządu terytorialnego, ale i podejmowania działań, które wpływają na ich najbliższe otoczenie.

Decentralizacja władzy jest w dzisiejszych czasach w dużym stopniu zanedbywana. Sama demokracja nie powinna być postrzegana jako głosowanie lub odpowiednie wywieranie wpływu na społeczeństwo w kontekście potencjalnych zmian, które będą mogły wejść w życie. W większości podejmowanych decyzji nie występuje partycypacja lokalna, a świadomość ludzi na jej temat jest znikoma. Niezależnie od podejmowanych kroków partycypacyjnych, takich jak: budżet obywatelski, konsultacje społeczne czy inicjatywa lokalna, mieszkańcy mniej więcej kojarzą tylko to pierwsze narzędzie [Kaźmierczak 2011: 85], ponieważ budżet obywatelski jest najbardziej rozpropagowany, a obywatele RP są z nim najlepiej zapoznani. Sama chęć przystąpienia do głosowania, która daje im możliwość wyboru realizacji nie tylko zadań, ale też zmian w mieście jest czymś wyjątkowym, co również zachęca mieszkańców do aktywności lokalnej [Falanga, Verheij, Bina 2021: 8243]. W kontekście narzędzi partycypacyjnych bardzo istotna jest statystyka w kontekście ilościowym osób, które brały w nich udział.

Celem niniejszego opracowania jest analiza roli lekcji obywatelskich jako narzędzia wspomagającego partycypację lokalną wśród uczniów szkół średnich i podstawowych na terenie Krakowa. Zostały przedstawione zarówno teoretyczne podstawy edukacji obywatelskiej, jak i praktyczne, które mają na celu kształtowanie postaw prospołecznych i zaangażowanie w sprawy lokalne w kontekście budżetu obywatelskiego, konsultacji społecznych oraz inicjatywy lokalnej.

Partycypacja – uwagi terminologiczne i źródłowe

Dialog i partycypacja społeczna są nierozzerwalnie związane z różnymi sferami życia społecznego. Termin ten posiada trzy podstawowe znaczenia [Wygnański, Długosz 2005]:

- partycypacja horyzontalna, znana również jako wspólnotowa, polega na udziale w zbiorowych działaniach podejmowanych w ramach społeczności, takich jak lokalne grupy obywatelskie;
- partycypacja publiczna, zwana także wertykalną, to zaangażowanie jednostek w działania instytucji oraz struktur publicznych.
- partycypacja indywidualna odnosi się do udziału jednostki w procesach decyzyjnych lub społecznych przez zaangażowanie się na poziomie osobistym.

Sama partycypacja to udział obywateli w procesie stanowienia prawa oraz podejmowania decyzji. Przez dialog społeczny, instytucje i ugrupowania poruszają kwestie, które są dla nich ważne, co pozwala im uzyskać wpływ na decyzje podejmowane przez władze publiczne. Według Tomasza Kaźmierczaka [2011: 84–91] partycypacja oraz dialog społeczny wpływają na różne kategorie uczestnictwa mieszkańców w życiu społecznym. Do najważniejszych należą:

- aktywność publiczna – inicjowanie działań przez obywateli w duchu *community development*, która przynosi korzyści nie tylko mieszkańcom danego regionu, ale również władzom publicznym;
- partycypacja wyborcza – uczestnictwo obywateli w wyborach, mające na celu pokazanie ich chęci do angażowania się w życie społeczne;
- partycypacja obowiązkowa
- aktywność przymusowa, obejmująca np. płacenie podatków;
- angażowanie obywateli to działania podejmowane przez obywateli, ale kontrolowane przez władze publiczne, mające na celu dokładniejsze i bardziej przemyślane podejmowanie decyzji.

W literaturze dotyczącej partycypacji można znaleźć twierdzenie, że podejmowanie decyzji w ramach dialogu obywatelskiego przynosi korzyści nie tylko finansom publicznym, ale także wspomaga oszczędność czasu i pieniędzy. Istnieje także wiele czynników, które mogą wpłynąć na zakres i intensywność aktywności wspólnot. Do takich czynników należą:

- wielkość gminy – większe gminy mogą mieć inne możliwości i potrzeby w zakresie angażowania mieszkańców niż mniejsze miejscowości;
- czynniki geograficzne, np. położenie gminy – lokalizacja może mieć wpływ na dostępność do zasobów oraz możliwość zaangażowania obywateli;
- rozwój społeczno-gospodarczy – bardziej rozwinięte gminy mogą mieć większe zasoby i organizacyjne możliwości do angażowania mieszkańców;
- historia i tradycje lokalne – przeszłość społeczności oraz jej tradycje mogą kształtować sposób zaangażowania mieszkańców w życie publiczne;
- konflikty – obecność konfliktów w społeczności może utrudniać, ale także motywować do większego zaangażowania obywateli w procesy decyzyjne;
- struktura społeczno-demograficzna – różnorodność demograficzna (wiek, wykształcenie czy status społeczny mieszkańców) może wpływać na ich chęć uczestniczenia w dialogu obywatelskim;
- prowadzenie władzy – sposób, w jaki władze lokalne zarządzają, ich otwartość na dialog i chęć współpracy z mieszkańcami mają istotny wpływ na stopień ich zaangażowania w procesy decyzyjne [Jurek 2023: 49–59].

Partycypacja społeczna, zarówno pod względem liczby uczestników, jak i jakości, najlepiej sprawdza się w małych miastach i miasteczkach. W takich miejscach obywatele są bardziej skłonni do angażowania się w procesy społeczne. Dialog społeczny wiąże się z zaangażowaniem mieszkańców w procesy zmian oraz wspieraniem działań władz. Ważne jest, aby dobrze przeprowadzona partycypacja społeczna służyła wspólnemu wypracowywaniu porozumienia w kwestii zmian.

Kraków, drugie pod względem wielkości miasto w Polsce, w swojej działalności w kontekście partycypacji lokalnej najczęściej stosuje budżet obywatelski oraz konsultacje społeczne. Te ostatnie są formą demokracji bezpośredniej, której głównym celem jest zbieranie opinii obywateli. Dzięki tym konsultacjom organy administracji samorządowej mogą poznać zdanie mieszkańców na temat proponowanych działań. Przed rozpoczęciem konsultacji informacje o ich planowanym przeprowadzeniu są publicznie udostępniane, co umożliwi mieszkańcom, którzy nie są zaznajomieni z tematem, zapoznanie się z planami i wyrażenie swojego stanowiska podczas spotkań. Dzięki temu obywatele mają prawo do wstępnej kontroli nad działaniami miasta. Konsultacje społeczne mają charakter obustronny, przypominający mediacje, a ich celem jest znalezienie wspólnego stanowiska przez ustępstwa i próbę osiągnięcia porozumienia. Uczestnicy konsultacji odgrywają rolę aktywną, przedstawiając swoje opinie i sugestie na dany temat.

Konsultacje społeczne mogą przyjmować różne formy, a w Krakowie, zgodnie z uchwałą nr CXI/2904/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 26 września 2018 roku, wyróżnia się m.in.:

- prace warsztatowe; - zbieranie uwag na piśmie;
- ankiety w formie papierowej i online;
- sondaż deliberacyjny;
- dyżury ekspertów, w tym także naukowców z uczelni wyższych;
- badania ilościowo-jakościowe;
- panele obywatelskie [Rada Miasta Krakowa 2018].

Cały proces przeprowadzania konsultacji społecznych jest skomplikowany i trwa co najmniej 21 dni. Mogą być one organizowane z inicjatywy prezydenta lub rady miasta, a także na wniosek:

- grupy co najmniej 300 mieszkańców; - Rady Dzielnicy Miasta Krakowa; - grupy co najmniej ośmiu organizacji pozarządowych (NGO);
- Krakowskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego (KRDPP); - Rady Krakowskich Seniorów;
- zespołu zadaniowego Rady lub komisji;
- Młodzieżowej Rady Miasta Krakowa;
- Komisji Dialogu Obywatelskiego; - Powiatowej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych [Rada Miasta Krakowa 2018].

Nieżyjący już Zbigniew Zychowicz podkreślał także znaczenie konsultacji społecznych. Jego zdaniem, najważniejszą funkcją konsultacji jest diagnostyka, czyli diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej oraz występujących w niej zjawisk [Zychowicz 2014: 24–27]. Autor ten wskazuje na kilka kluczowych funkcji konsultacji społecznych:

- diagnostyka – ocena sytuacji społeczno-gospodarczej oraz analizowanie występujących zjawisk;
- edukacja – zwiększanie poziomu wiedzy mieszkańców o planowanych przez władze zmianach;
- artykulacja – wyrażanie stanowisk mieszkańców podczas konsultacji;
- partycypacja – zapewnienie mieszkańcom wpływu na proces podejmowania decyzji;
- legitymizacja – nadanie prawomocności podejmowanym decyzjom lub decyzjom, które mają zostać podjęte;
- kontrola społeczna – monitorowanie decyzji władz, co sprzyja poprawie transparentności działań;
- aktywizacja – pozytywne skutki przeprowadzonych, udanych konsultacji, które motywują mieszkańców do uczestnictwa w kolejnych inicjatywach [Rada Miasta Krakowa 2018].

Budżet obywatelski to proces, w którym mieszkańcy danego regionu (miasta lub wsi) uczestniczą w podejmowaniu decyzji dotyczących rozdziału środków publicznych. Koncepcja „wysłuchania” obywateli, czyli współczesny budżet obywatelski, zrodziła się w 1989 roku w Porto Alegre, co było przełomową innowacją w tamtych czasach. W Europie budżet obywatelski pojawił się na początku XXI wieku w takich krajach, jak Hiszpania, Niemcy, Francja, Portugalia czy Szwajcaria. Również w niektórych krajach afrykańskich, np. w Kamerunie, udało się wprowadzić tę ideę. Według Darii Rybińskiej pojęcie budżetu obywatelskiego nie ma jednej ustalonej definicji. W Polsce jest on postrzegany jako nowatorskie podejście do zarządzania publicznymi środkami [Błaszak 2023: 56–99].

Budżet obywatelski powinien być monitorowany, aby zapewnić kontrolę nad stopniowymi zmianami wprowadzanymi w tym procesie. Aktywność mieszkańców w każdym regionie jest źródłem satysfakcji lokalnych władz. Warto pamiętać, że budżet obywatelski nie tylko sprzyja partycypacji, ale także angażuje mieszkańców w życie społeczne, co jest jednym z jego głównych celów. Ponadto budżet obywatelski stwarza możliwości dla inicjatywnych „twórców” i aktywistów społecznych. Dzięki temu mieszkańcy mają pewną swobodę działania. Mogą oni zgłaszać własne projekty, które następnie są poddawane głosowaniu. Ostateczna decyzja o ich realizacji należy do społeczności, która wspólnie decyduje o akceptacji lub odrzuceniu pomysłu. Oczywiście projekt musi mieścić się w określonym budżecie, ustalonym na podstawie maksymalnej kwoty. Zasady organizacji głosowania

oraz składania projektów są określane przez władze lokalne, które bazują na doświadczeniach z poprzednich lat.

W Polsce budżet obywatelski pojawił się w 2011 roku w Sopocie, a w Krakowie pierwsza edycja miała miejsce w 2013 roku. W 2023 roku Kraków obchodził dziesięciolecie tego systemu, co stanowi dobrą okazję do przypomnienia poszczególnych edycji oraz wysokości zainwestowanych środków, zarówno dla całego miasta, jak i dla poszczególnych dzielnic. Przez cały okres funkcjonowania budżet obywatelski cieszy się dużą popularnością. Jednym z powodów jest to, że mieszkańcy chcą mieć wpływ na to, co dzieje się w ich otoczeniu oraz na decyzje dotyczące inwestycji finansowanych z publicznych środków [Sobol 2017].

Wprowadzenie budżetu obywatelskiego może napotkać pewne trudności, do których się zaliczają:

- obawy polityków przed utratą kontroli nad rozdziałem budżetu;
- konieczność większego zaangażowania polityków i urzędników;
- potrzeba wcześniejszego przygotowania planu budżetowego.

Metodyka badań

Zastosowana metodyka badawcza miała charakter ilościowy i opierała się na technice wywiadu przeprowadzanego z uczniami. Pozwoliło to na uzyskanie danych dotyczących zarówno poziomu wiedzy, jak i zainteresowań młodzieży w zakresie partycypacji lokalnej. Badania prowadzone były w ramach projektu „Lekcje obywatelskie”, realizowanego w 57 krakowskich szkołach – zarówno podstawowych, jak i ponadpodstawowych – od 11 lutego do końca czerwca 2025 roku. W tym czasie autor przeprowadził zajęcia z zakresu partycypacji obywatelskiej z udziałem ponad 5000 uczniów oraz nauczycieli (Ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich 2016).

W toku realizacji projektu napotkano istotną barierę badawczą, wynikającą z przepisów tzw. ustawy Kamilka o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym oraz ochronie małoletnich. Przepisy ustawy nakładają obowiązek przedstawienia zaświadczenia o niekaralności przez osoby prowadzące zajęcia z dziećmi i młodzieżą. Wymóg ten, mający na celu minimalizację ryzyka wystąpienia przemocy i nadużyć wobec osób niepełnoletnich, spotyka się z ambiwalentnym odbiorem ze strony nauczycieli. Z jednej strony, postrzegany jest pozytywnie jako mechanizm zwiększający poziom bezpieczeństwa uczniów, z drugiej natomiast – krytykowany ze względu na wydłużające się procedury formalnoprawne, które mogą utrudniać sprawną organizację zajęć edukacyjnych i inicjatyw obywatelskich w szkołach.

Wyniki analiz i ich interpretacja

Zajęcia realizowane w ramach projektu „Lekcje obywatelskie” były dostosowane do wieku oraz poziomu rozwoju uczestników, co zapewniło adekwatność przekazywanych treści edukacyjnych. Prowadzący zajęcia stosował zróżnicowane metody dydaktyczne, łącząc formę wykładu z elementami warsztatowymi oraz otwartym dialogiem z uczniami. Interaktywna forma zajęć sprzyjała aktywności uczestników, a także umożliwiała bezpośrednie rozpoznanie ich poziomu wiedzy, świadomości obywatelskiej oraz zainteresowania tematyką partycypacji społecznej.

W toku zajęć zadawano uczniom pytania, które miały na celu nie tylko diagnozę ich znajomości zagadnień z zakresu partycypacji obywatelskiej, lecz także stymulowanie refleksji oraz zachęcenie do aktywności w życiu publicznym. Przykładowe pytania zadawane podczas zajęć to:

- Czy znacie pojęcie „partycypacja” i czy wiecie, co ono oznacza?
- Czy potraficie wskazać narzędzia partycypacyjne?
- Czy wiecie, czym są konsultacje społeczne?
- Czy znacie pojęcie inicjatywy lokalnej?
- Czy kojarzycie, czym jest budżet obywatelski?
- Czy braliście udział w głosowaniu na projekty w ramach budżetu obywatelskiego?
- Czy składaliście bądź chcielibyście w przyszłości złożyć własny projekt w budżecie obywatelskim?
- Jakie projekty chcielibyście zrealizować ze środków budżetu obywatelskiego?
- Czy kojarzycie projekty zrealizowane w Krakowie w ramach budżetu obywatelskiego?
- Czy znacie przykłady konsultacji społecznych przeprowadzonych w Krakowie?
- Czy uważacie, że narzędzia partycypacyjne są potrzebne dla rozwoju miasta oraz realizacji potrzeb mieszkańców przez władze samorządowe (na podstawie danych własnych z zajęć obywatelskich)? Pytania miały charakter otwarty, co pozwoliło na uzyskanie jakościowych danych na temat opinii i postaw uczniów wobec zagadnień związanych z uczestnictwem obywatelskim.

Wśród ponad 5000 uczniów, którzy wzięli udział w zajęciach realizowanych w ramach „Lekcji obywatelskich”, jedynie 21 osób zadeklarowało znajomość pojęcia partycypacji obywatelskiej bądź przyznało, że kiedykolwiek zetknęło się z tym terminem. Żaden z uczestników warsztatów nie potrafił wskazać narzędzi partycypacyjnych. Wiedzę na temat konsultacji społecznych zadeklarowały jedynie 4 osoby, natomiast pojęcie inicjatywy lokalnej pozostawało zupełnie nieznane we wszystkich grupach.

W zakresie wiedzy na temat budżetu obywatelskiego zauważalna była większa rozpoznawalność – ponad 700 uczniów wskazało, że wie, czym jest budżet obywatelski, choć żaden z respondentów nie potrafił określić jego celów ani mechanizmów działania. Około 540 uczniów przyznało, że przynajmniej raz brało udział w głosowaniu na projekty w ramach budżetu obywatelskiego. Pozostali uczestnicy byli przekonani, że nie mogą brać udziału w głosowaniu z powodu niepełnoletności, co świadczy o istotnych brakach wiedzy na temat zasad partycypacji, dostępnej także dla młodszych grup społecznych.

Pomimo ograniczonej wiedzy teoretycznej uczniowie wykazali się dużą kreatywnością i zaangażowaniem, przedstawiając liczne propozycje projektów, które ich zdaniem mogłyby zostać zrealizowane w ramach budżetu obywatelskiego. Do najciekawszych i najczęściej powtarzających się należały:

- darmowe szczepienia przeciwko wirusowi HPV;
- darmowe szczepienia przeciwko kleszczowemu zapaleniu mózgu;
- zagospodarowanie wyspy na Zalewie Nowohuckim;
- tworzenie tzw. ogrodów kieszonkowych;
- instalacja paneli fotowoltaicznych przy przystankach autobusowych, umożliwiających ładowanie urządzeń mobilnych;
- rewitalizacja terenów w Nowej Hucie oraz na krakowskim Kazimierzu;
- zakup i montaż automatycznych defibrylatorów AED w przestrzeni publicznej;
- utworzenie Muzeum Sportu Miasta Krakowa;
- uruchomienie wodnej komunikacji miejskiej.

Znajomość projektów już zrealizowanych w ramach budżetu obywatelskiego była ograniczona – około 480 uczniów potrafiło wskazać przynajmniej jeden taki projekt. Jednocześnie żadna z osób uczestniczących w zajęciach nie była w stanie podać przykładów konsultacji społecznych przeprowadzanych w Krakowie – nawet tych najbardziej medialnych i kontrowersyjnych, takich jak konsultacje dotyczące wprowadzenia Strefy Czystego Transportu. Taki brak świadomości można jednak uznać za częściowo zrozumiały w kontekście wieku uczniów i ograniczonej ekspozycji na tematy polityki miejskiej.

Ostatnie pytanie, dotyczące oceny znaczenia narzędzi partycypacyjnych, spotkało się z bardzo pozytywnym odbiorem. Uczniowie uznali budżet obywatelski za najskuteczniejsze i najbardziej przystępne narzędzie wspierające uczestnictwo mieszkańców w procesach decyzyjnych. Równocześnie wyrażali sceptycyzm wobec skuteczności konsultacji społecznych oraz inicjatywy lokalnej, wskazując na ich niewidoczność i niezrozumiałość w przestrzeni publicznej.

Zakończenie

Analiza wyników przeprowadzonych zajęć i wywiadów w ramach projektu „lekcje obywatelskie” ujawnia ogólnie niski poziom zainteresowania młodzieży tematyką partycypacji lokalnej. Spośród ponad 5000 uczniów uczestniczących w zajęciach wyraźne zainteresowanie budżetem obywatelskim wyraziła grupa licząca zaledwie 45–50 osób, a więc około 1% wszystkich uczestników. Zjawisko to można interpretować jako wyraz ograniczonej świadomości obywatelskiej młodego pokolenia oraz braku motywacji do aktywnego udziału w życiu społecznym i publicznym miasta. Brak zaangażowania może być również efektem wielu czynników środowiskowych i kulturowych, w tym zmiany stylu życia młodzieży, której codzienność coraz częściej koncentruje się wokół aktywności cyfrowych.

Można przypuszczać, że powszechny i intensywny dostęp do Internetu – zarówno przez media społecznościowe, komunikatory, jak i narzędzia oparte na sztucznej inteligencji (chatboty, takie jak ChatGPT) – wpływa na kształtowanie postaw biernych i ogranicza potrzebę realnego uczestnictwa w życiu wspólnoty lokalnej. Dodatkowym czynnikiem może być nadmierne zaangażowanie uczniów w gry komputerowe, które – choć mogą rozwijać niektóre kompetencje (np. logiczne czy strategiczne) – często skutkują obniżeniem zainteresowania rzeczywistością społeczną i obywatelską. Należy jednak zaznaczyć, że wskazane czynniki mają charakter hipotetyczny i wymagają pogłębionych, interdyscyplinarnych badań, aby móc jednoznacznie potwierdzić ich wpływ. Niemniej obserwowana bierność uczniów w odniesieniu do mechanizmów partycypacyjnych stanowi wyzwanie dla polityki edukacyjnej oraz samorządowej i sugeruje konieczność wprowadzenia nowych, atrakcyjnych form aktywizacji młodzieży, dostosowanych do ich potrzeb, języka i środowiska komunikacji.

Bibliografia

Akty prawne

- Rada Miasta Krakowa. 2018. Uchwała nr CXI/2904/18 z dnia 26 września 2018 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami Gminy Miejskiej Kraków oraz z Krakowską Radą Działalności Pożytku Publicznego lub organizacjami pozarządowymi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji.
- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Dz.U., 2024, poz. 1802.

Literatura

- Błaszak Maja. 2023. Budżet obywatelski w świetle rozważań nad partycypacją obywatelską. *Samorząd Terytorialny* (7–8): 56–99.
- Kazimierczak Tomasz. 2011. Partycypacja publiczna: Pojęcie, ramy teoretyczne. W: Anna Olech (red.). *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Sobol Agnieszka. 2017. Budżet obywatelski jako narzędzie rozwoju lokalnego. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* 174.
- Zychowicz Zbigniew. 2014. *Konsultacje społeczne w samorządzie*. Szczecin: Instytut Rozwoju Regionalnego.
- Źródła internetowe
- Falanga Roberto, Verheij Jessica, Bina Olivia. 2021. Zielone miasta i ich obywatele: Spostrzeżenia z budżetu partycypacyjnego Lizbony. *Zrównoważony Rozwój* 13 (15): 8243. <https://doi.org/10.3390/su13158243>
- Jurek Krzysztof. 2023. Dialog i partycypacja obywatelska na poziomie lokalnym na przykładzie miasta Krakowa. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona* 4 (49): 49–59. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.5169>
- Wygnański Jan Jakub, Długosz Dagmir. 2005. *Obywatele współdecydują: Przewodnik po partycypacji społecznej*. Warszawa: Forum Stowarzyszenie na rzecz Inicjatyw Pozarządowych. http://eu.ngo.pl/files/ue.ngo.pl/public/materialy_analizy/przewodnik_ost.pdf (dostęp 7.04.2025).

Streszczenie

Celem niniejszej pracy jest analiza roli lekcji obywatelskich jako narzędzia wspomagającego partycypację lokalną wśród uczniów szkół średnich i podstawowych na terenie Krakowa. Zostały przedstawione zarówno teoretyczne podstawy edukacji obywatelskiej, jak i praktyczne, które mają na celu kształtowanie postaw prospołecznych i zaangażowania w sprawy lokalne w kontekście budżetu obywatelskiego, konsultacji społecznych oraz inicjatywy lokalnej. Lekcje obywatelskie pozwoliły autorowi na wskazanie skuteczności tej formy edukacji w kontekście budowania aktywnego i odpowiedzialnego społeczeństwa wśród uczniów szkół średnich oraz podstawowych. Pytanie badawcze, które zostało postawione, jest związane z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie: „Dlaczego młodzież mieszkająca oraz ucząca się na terenie Krakowa nie jest zainteresowana aktywnościami partycypacyjnymi na terenie miasta?” Należy również podkreślić, że luka badawcza, która występuje, jest powiązana ze stosunkowo skromną literaturą przedmiotu, która nie jest wysoce profesjonalna.

Citizenship lessons as a modern tool supporting local participation
among secondary and primary school students in Cracow

Abstract

The aim of this extended work is to analyze the role of civic education in deepening local participation among secondary and primary school students in Cracow. These issues address both theoretical and practical issues, the foundations of civic education,

and practical issues aimed at shaping pro-social attitudes and engaging in local affairs in the context of civic issues, social activities, and community initiatives. The author refers to civic lessons as a form of education in connection with the implementation of monitoring and social activities among secondary and primary school students. The research question, which is available with answers, is “Why are young people living and studying in Cracow not interested in participatory activities in the city?” It is also important to note that this research gap is linked to the generally limited literature on the subject, which is not professional.

Słowa kluczowe: partycypacja lokalna, budżet obywatelski, konsultacje społeczne, inicjatywa lokalna, lekcje obywatelskie, Kraków

Keywords: local participation, participatory budget, public consultations, local initiative, civic lessons, Cracow

